

RAPOR**DÜNYA BANKASI CEPHESİNDE DEĞİŞEN BİR
ŞEY YOK: DÜNYA GELİŞME RAPORU
2003 YAYINLANDI***Çiğdem ÇAĞLAYAN**

Bilindiği gibi Dünya Bankası (DB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi örgütler kapitalist sistemin dünyada yaygınlaştırılması amacıyla oluşturulmuş kuruluşlardır. Asıl amacı özel kesimi geliştirmek olan DB, ticaretin liberalizasyonu, bankacılık sektörünün kuralısızlaştırılması, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, vergi reformu ve tarım alanlarının özelleştirilmesi gibi politikalarla kapitalist sömürünün alt yapısını hazırlamaktadır (Yılmaz G. 2000). Dünya Bankası Gelişme Raporları, bu politikaların duyurulması ve uygulanacak politikalara dayanak oluşturulması amacıyla her yıl yayınlanmaktadır. Bu yazının amacı bu yıl yayınlanan ve ülkemizde uygulanacağı bilinen politikaların ana kaynaklarından biri olan Dünya Bankası Raporunun önümüzdeki süreçte alınması gereken tavırlarda yol gösterici olacağından hareketle farklı bir cepheden incelenmesidir.

Bu yıl yirmi beşincisi yayınlanan Dünya Bankası 2003 Raporunun başlığı "Dinamik Bir Dünyada Sürdürülebilir Kalkınma Kurumlarının Değişimi, Büyüme ve Yaşam Kalitesi" olarak belirlenmiştir. Başlıktan da anlaşılacağı gibi raporun ana temaları, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve bu amaçla çevresel ve sosyal değerlerin korunması, mevcut politikaların daha iyi uygulanabilmesi için kurumsal ve yönetsel düzeydeki değişiklikler olarak özetlenebilir.

Rapor, dokuz ana bölümden oluşmakta bu bölümlerde sırasıyla son 20-30 yılda elde edilen gelişmeler, başarılar ve mücadeleler; çevresel ve sosyal değerler ve

bunların yönetimi; sürdürülebilir gelişme için kurumlarda yapısal değişimler; kırılğan ve hassas topraklarda geçinmenin sağlanması ve tarım alanlarındaki kurumların değişimi; daha iyi şehirler oluşturmada yerel yönetimler; ulusal koordinasyonun güçlendirilmesi; yerel sorunların ortaya çıkardığı küresel sorunlar; ve sürdürülebilir bir geleceğe nasıl gidileceği gibi başlıklar son günlerin moda deyimiyile "yol haritası" olarak sunulmaktadır.

Bu yol haritasına göre yola çıkacakların nereye gidecekleri geçmiş ve şimdiki deneyimlerden bilinmekteyse de DB 2003 raporunda son 20-30 yıldır sürdürülen küreselleşme politikaları aynen korunmaktadır. Ayrıca yoksulluğu elimine etmek, çevre sorunlarına duyarlılık ve sürdürülebilir kalkınma, katılımcılık, kurumsal değişim gibi kavramlar bir anlamda içi boşaltılarak kullanılmakta ya da çarpıtılmakta, aslında çevrenin, doğanın imhası ve insanların sömürüsü anlamına gelen politikalar gizlenmeye çalışılmaktadır.

Eleştirel bir gözle bakıldığında raporla ilgili şu saptamalarda bulunulmuştur:

1. Yoksulluğa selam, Küreselleşmeye devam: DB 2003 raporunda yoksulluğun 1980-1998 yılları arasında azalma göstermesine rağmen hala sorun olduğu belirtilmektedir. Bu düşüşün önemli sebebinin Çin'deki ekonomik gelişme olduğu vurgulandıktan sonra Güney ve Doğu Asya nüfusunun üçte ikisinin ve Sahra Altı Afrika'da ise dörtte birinin günde 1 doların altında gelirle yaşadığı ve bu sayının yaklaşık 1 milyar olduğu belirtilmektedir. Rapora göre "gelişmekte olan ülkelerde günde 2 doların altında gelirle yaşayan yaklaşık 2.5-3 milyar insan bulunmaktadır ve bu ülkelerde gelişmenin

* Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

sağlanabilmesi için geçmişte olduğundan daha iyi bir küresel gelişme süreci gerekecektir.”

DB raporunda sorunların çözülmesinde birçok “iyi” politikanın saptanmış olduğunu ama dağılımı ve kurumsal engeller nedeniyle yeterince uygulanamamasının etkili olduğu ifade edilmektedir. James Wolfhenson imzalı önsözde gelişmekte olan ülkelerde çevresel ve sosyal olarak sürdürülebilir bir yolda yoksulluğun elimine edilmesi için gelir ve üretkenliğin geliştirilmesinden bahsedilmektedir. Bunun nasıl olacağına ilişkin çözümler ise DB’nin değişmeyen yüzünün bir ifadesidir. DB son yirmi yılda IMF ile beraber uygulamaya koydukları ve “yapısal uyum programları” adıyla bilinen politikalarının yarattığı yoksulluğu ve artan eşitsizlikleri görmezlikten gelememekte ancak bu sorunları çözmek için yine küreselleşme politikalarını önermekte hatta bunu geçmişte olduğundan daha etkili hale getirmeye çalışmaktadır.

2. Çevresel ve sosyal değerler iyi yönetilmesi gereken bir “portföydür”: Raporun ikinci bölümüne göre; “iyi bir yaşam kavramı bireye, topluma ve kuşaklara göre değişim gösterse de bir çok insan için ortak olan bir takım değerler vardır. Bunlar; eğitim, sağlık, aile, toplumsal katılım, güvenlik, politik özgürlükler ve temiz hava, temiz içme suyu, bitkisel ve hayvansal çeşitlilik gibi çevresel değerlerdir. Gerek çevresel gerekse sosyal zenginlikler geniş bir portföyü oluşturmaktadır.”

Raporda doğal, çevresel ve sosyal değerlerden “portföy” olarak bahsedilmesi, bu değerlerin metalaşma sürecini tanımlamaktadır. Son yirmi yılda uygulanan politikalarla eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlerin metalaştırılması ve serbest piyasa koşullarına terk edilmeye çalışılması yaşanmış örneklerken şimdi sıra diğer çevresel değerlere gelmiştir. İkinci bölümde ayrıca “sosyal ve çevresel değerlerin korunması” olduğundan bahsedilerek çevresel kirliliğinin çeşitli dışsal nedenleri olduğu belirtilmiştir. Rapora göre bu dışsallıklar, “bireylerin çevreyi kirlenmeye aktiviteyi ya da bu sorunlarla ilgili politika yapan kurumların iyi yönetilemeyeşidir.” Yani çevre ya bireysel aktiviteler (ama asla sistem değil!) ya da ülkeler/kurumlar

bu değerleri iyi yönetemedikleri için kirlenmekte ya da yıkıma uğramaktadır. Bu değerleri korumak için gerekli düzenlemeler ise; “hem vergiler, sübvansiyonlar ve yasal düzenlemeler yoluyla hem de yeni pazar mekanizmalarının serbestleştirilmesi yoluyla bireysel ve sosyal dürtüleri düzene sokan politikalar.” Kısaca, çevresel değerlerin yok olmasını ya da tehdit altında olmasını bireysel aktivitelere bağlayan bu rapor çözümünü de serbest piyasa koşullarında görmektedir.

3. Sürdürülemez Kalkınma: DB 2003 raporunda dünyanın durumu hakkında şöyle bir çerçeve çizilmektedir:

1. “Eşitsizlikler artmıştır; en zengin yirmi ülkenin geliri ile en yoksul yirmi ülkenin gelir ortalamaları arasındaki fark son 40 yılda ikiye katlanarak 37 kat olmuştur. Bunun nedeni yoksul ülkelerdeki büyümenin yetersizliğidir. Benzer şekilde ülkeler içinde de eşitsizlikler bulunmaktadır.”

Kapitalist kalkınma modellerinin başarı ölçütü olarak kullandığı Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) gibi niceliksel bir kriter, ulusal düzeyde bazı eğilimlerin açıklanmasını sağlasa da söylediğinden çok fazlasını da gizlemeye yarar. Örneğin 2. Dünya Savaşından sonra gelişmiş kapitalist ülkelerdeki GSMH artışı 3 katına çıkması başarı gibi gözükse de ortalama değerler göz önüne alındığından bu ülkelerdeki gelir dağılımındaki eşitsizlik gizlenmektedir (Ata S. 2002).

Raporda ülkelerin ekonomik olarak sınıflandırılmasında 2001 yılında kişi başına düşen gayrisafi milli gelir kullanılmaktadır. Buna göre;

- 745 dolar ve altında geliri olan ülkeler Düşük Gelirli (Low Income=LIC)
- 746-2975 dolar arası geliri olan ülkeler Düşük Orta Gelirli (Lower middle income= LMC)
- 2976-9205 dolar arası geliri olan ülkeler Yüksek Orta Gelirli (Upper Middle Income=UMC)
- 9206 dolar ve üstünde geliri olan ülkeler Yüksek Gelirli Ülkeler olarak sınıflanmıştır.

Türkiye bu sınıflamaya göre 2540 dolar ile Düşük Orta Gelirli Ülkeler (LMC) arasında yer almaktadır.

Tablo 1. Ülkelerin gelişmişlik göstergeleri

Ülkeler	Nüfus 2001 (milyon)	%	Kişi Başına Düşen milli gelir (dolar) 2001	Doğumda beklenen yaşam süresi 2000	BYAÖH (binde) 2000	Yetişkin eğitimsiz hızı* 2000	CI ² emisyonu milyon ton 1998
Düşük gelirli	2 510.6	40.9	430	59	115	37	2 418 .7
Orta gelirli	2 667.2	43.4	1 850	69	39	14	8 830 .1
Düşük orta	2 163.5	35.2	1 240	69	42	15	6 660. 4
Yüksek orta	503.7	8.2	4 460	71	30	10	2 169. 6
Yüksek Gelir	955.0	15.5	26 710	78	7	-	11 576.2
ABD	284.0	4.6	34 870	77	9	-	5 447. 6
İngiltere	59.9	0.6	24 230	77	7	-	542. 3
Türkiye	66.2	1.1	2 540	70	43	15	202. 0
Dünya	6 132.8	100.0	5 140	66	78	11	22 825. 0

* Nüfusun % 15 ve daha fazlası, DB 2003 raporu

DB 2003 raporundan elde edilen verilerle oluşturulan Tablo 1’de görüldüğü gibi, yüksek gelirli (gelişmiş kapitalist) ülkeler dünya nüfusunun % 15.5’ini oluştururken Dünya Kişi Başına Düşen Milli Gelir Ortalamasının beş katından fazla gelire sahiptir. Daha ayrıntılı incelendiğinde ABD tek başına % 4.6’lık bir nüfus payına sahipken Dünya Kişi Başına Düşen Milli Gelir Ortalamasının yedi kat daha fazlasına ve düşük gelirli ülkelerin 81 kat daha fazlasına (34 870 dolar) sahiptir. DB raporu ülkeler arasında görülen bu eşitsizliği yoksul ülkelerin büyümedeki yetersizliğine bağlamaktadır. Oysa güneyden kuzeye, diğer bir deyişle yoksuldan zengine tüm kaynakların aktarıldığı ve bunun gerçekleştirilmesinde Dünya Bankası kaynaklı politikaların aracı olduğu bir sömürü düzeninin sonuçlarıdır. DB kaynaklı bu politika ve programlar sadece ülkeler arasındaki eşitsizliği arttırmakla kalmamış ülkeler içinde de artan eşitsizliklere neden olmuştur. Tablo 2’de ise DB raporu verilerine dayanılarak düşük, orta ve yüksek gelirli grubuna giren ülkelerden seçilen bazı ülkelerin gelir dağılımındaki eşitsizlikler görülmektedir. Raporun başında büyük gelişme gösterdiği söylenen Çin’in verilerine baktığımızda Gini katsayısının 40.3 olduğu ve en yüksek gelire sahip %10’luk kesimin aldığı payla en düşük %10’luk kesimin aldığı pay arasındaki farkın yaklaşık 15 kat arttığı görülmektedir. Benzer şekilde DB programlarını uygulayan tüm ülkelerde gelir eşitsizlikleri artmıştır.

2. “Çatışmalar artmıştır; 1990’larda 46 ülkede çatışmalar olmuştur. Yoksul ülkelerin yarısından fazlasında (33 ülkenin 17’sinde) çatışmalar meydana gelmiştir. Bu çatışmaların sonucunda yüksek maliyetler ortaya çıkmış, büyüme çabaları zarar görmüş çevresel zararlara yol açmıştır.”

DB raporunun saptamalarından biri de savaşların sayısal artışıdır. Gerçektende küreselleşme sürecinde savaşan ülkelerin sayısı artmış ve dünyada yaklaşık 1.8 milyar kişi bu gelişmelerden etkilenmiştir. Ülkeler ve ülke içinde bölgeler arasında artan eşitsizlikler, merkezi hükümetlerin etkisinin azaltılması ve bireyleri alt kimliklerine parçalamaya yönelik etnik farklılıkların körüklenmesine dayalı politikaları nedeniyle savaşların artışından küreselleşme sorumlu tutulmaktadır. Girdiği krizlerden silahlanma ekonomisi ve savaşlar yoluyla çıkmaya çalışan kapitalizm, bugün de acılarına tanık olduğumuz Irak Savaşı ile krizlerinden çıkmaya çalışmaktadır(Çağlayan Ç. 2002).

Ancak Dünya Bankasının raporunda savaşla cinayetler eşdeğer tutulmakta, her ikisinin de benzer sebeplerden kaynak aldığı belirtilerek yine her ikisinin de şiddetin getirdiği kazanç nedeniyle ve savunma yapılarındaki zayıflıktan meydana geldiği öne sürülmektedir. Bu ciddi bir yanıltmacadır. Ayrıca “Ampirik bulgulara göre savaşların insidansı ve süresinde önemli iki faktör daha vardır; doğal kaynakların varlığı ve ekstrem yoksulluk ve sürdürülemeyen gelişmedir.” ifadesiyle sistemin yarattığı sonuçlar üzerinden saptamalarda bulunulmuştur.

3. *Hava kirlenmiştir:* Yerel düzeyde gelişmekte olan ülkelerde bulunan yüzlerce şehirde hava kirliliği düzeyleri artmıştır. Küresel düzeyde biyosferin karbondioksit absorblama kapasitesi yoğun fosil yakıt kullanımına bağlı olarak tehlikeye düşmüştür. Küresel enerji kullanımı toplam domestik üretim hızıyla benzer eğilim göstermektedir. Esas olarak gübrelerden, laçımlardan fosil yakıtların yanmasından kaynaklanan nitrojen salınımı geçtiğimiz 50 yılda artmıştır.

Tablo 2. Gelir düzeylerine göre seçilmiş bazı ülkelerde yoksulluk ve eşitsizlik göstergeleri

Ülkeler	Nüfus 2001	Kişi Başına Düşen milli (milyon)	Gini katsayısı	En düşük %10 gelirden aldığı gelir (dolar) pay	En yüksek %10 gelirden aldığı pay
Düşük gelirli					
Bangladeş	133.4	430	33.6	3.9	28.6
Burundi	6.9	100	42.5	18	32.9
Sierra Leone	5.1	140	62.9	0.5	43.6
Düşük orta					
Çin	1 271.9	890	40.3	2.4	30.4
Peru	26.1	2 000	59.3	1.1	45.9
Güney Afrika	43.2	2 900	59.3	1.1	45.9
Yüksek orta					
Malezya	23.8	3 640	49.2	1.7	38.4
Polonya	38.4	4 240	31.6	3.2	24.7
Venezüella	24.6	4 760	49.5	0.8	36.5
Yüksek gelir					
ABD	955.0	26 710			30.5
ABD	284.0	34 870	40.8	1.8	30.5
İngiltere	59.9	24 230	36.8	2.3	27.7
Fransa	59.2	25 280	32.7	2.8	25.1
Türkiye	66.2	2 540	41.5	2.3	32.3

4. *Su kıtlığı artmıştır.* İçme suyu tüketimi hızla artmaktadır ve 21. yüzyılda en önemli sorunlardan biri durumuna gelmiştir. 1995 yılında 1 milyardan fazla insan kişisel hijyen ve içme suyu kıtlığı yaşamıştır.

5. *Toprak verimsizleşmiştir.* Dünyada 1950 yılından bu yana yaklaşık 2 milyon hektar alan (ormanların, mera ve ekili alanların %23'ü) verimliliğini yitirmiştir. Birçok alanda yüzey verimliliği kaybolmuştur. Otlaklarında %54'ünde verimsizleşme görülmekte olup bunun % 5'i ağır yıkıma uğramıştır.

6. *Ormanlar yıkıma uğramaktadır.* Orman alanlarının beşte biri 1960 yılından beri ormansızlaşmıştır. FAO'ya göre 1980-1995 arasında yaklaşık 200 milyon hektar orman kaybolmuştur. 1990'larda Brezilya'daki Amazon ormanlarının yıllık ormansızlaşma hızı 11 bin ile 29 bin kilometre kare olarak saptanmıştır.

7. *Biyçeşitlilik kaybolmaktadır.* İnsan ya da doğal kaynaklı afetler nedeniyle dünyadaki biyoçeşitliliğin üçte biri yok olmuştur.

8. *Balık stokları azalmaktadır.* İnsan aktiviteleri nedeni ile tüm balık türlerinin % 34'ü ve mercan kayalıklarının %58'i yok olma riski altındadır. Dünyadaki ticari balık stoklarının yedide biri tükenmiştir.

Küreselleşmenin ekolojik sonuçları olarak nitelendirilebilecek bu sorunlar raporda dile getirilse de kapitalist üretim tarzından kaynaklandığı göz ardı edilmektedir. Kalkınmayı sadece GSMH'de büyüme ile ölçen kapitalist mantığın sürdürülebilir kalkınması, sınırsız bir büyüme üzerine kurulu bir pazarın her koşulda sürdürülebilmesi arayışıdır. Ancak böyle bir büyüme anlayışının "sürdürülemez" olduğu yukarıda çerçevesi çizilen tablodan da anlaşılmaktadır.

DB 2003 raporunun kapağında yer alan iki uydu görüntüsüyle ekonomik gelişmişlikle çevresel sorunlar arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmıştır. Bu görüntülerden yüksek gelire sahip yani gelişmiş kapitalist ülkelerin dünya enerji kaynaklarını daha fazla tükettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca fosil yakıtların kullanımına bağlı deniz suyu sıcaklıklarındaki artışlardan ise Güney Asya, Orta Amerika ve Ortadoğu ülkelerin sorumlu olduğu gösterilmektedir. Oysa Tablo 1'de görüldüğü gibi 22 825 milyon ton olan dünya karbondioksit emisyonunun yarısı, yüksek gelirli ülkelerden kaynaklanırken % 25'ini ise ABD tek başına üretmektedir.

Raporda belirtilen, biyoçeşitliliğin kaybolması, toprakların verimsizleşmesi, suların kıtlaşması ve kirlenmesi, orman alanlarının yok olmasına "Pazar için Üretim" mantığıyla şekillenen ve Dünya Bankası öncülüğünde başlatılan tarım politikaları neden oluyorken yoksulluğu azaltmak adına tarımsal üretim artışı hedeflenerek bu politikaların uygulanmasına devam edilmektedir. Uluslararası sermayenin dünya tarımını çeşitli mekanizmalarla kontrol altına alması, ulusal tarım

politikalarının tasfiyesine yönelik saldırıların yoğunlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Nitekim 70'lerin sonlarından başlayarak, açılacak krediler için ön şart olarak tarım ürünlerine yönelik desteklerin kaldırılması, gümrük uygulamalarının kaldırılması ve sanayi ürünlerinin pazarlanmasında, tarımda ve hizmet ticaretinde dünya pazarlarının daha fazla liberalize edilmesi ve bu pazarlara girişin önündeki engellerin mümkün olan en alt seviyeye indirilmesi için dayatmalarda bulunmuşlardır (Aysu A.2002). Ülkemizde de uygulanmaya çalışılan bu politikalar raporun deyimiyle "genetik bilimindeki gelişmeler ve mülkiyet haklarındaki devrim niteliğindeki gelişmelerle" hız kazanmıştır.

1980 sonrasında biyoteknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve canlıların genlerini değiştirmede atılan büyük adımlara paralel olarak tarım tekelleri ve kimya şirketleri birleşerek, her toprağa uyum sağlayan ancak bir kez kullanıldıktan sonra bir daha tohum üretmeyecek terminatör genler ürettiler. Ardından da TRIPS olarak bilinen patent ve telif hakkının alınmasıyla tohumda bağımlılık oluşturarak tüm tarımsal üretimi kontrol altına almak için çalışmaktadırlar (Falakoğlu B,2002). İşte raporda bahsedilen devrim niteliğindeki gelişmelerin anlamı bilginin "serbest ticarete" engel olmak isteyen tekellerin dünya tarımını kontrol altına girişimleridir.

Pazar için üretim nedeniyle intansifleşmiş tarım uygulamaları yüzünden, gübre ve pestisit kullanımı hızla artmış ve sulu tarıma geçişle birlikte tüm dünyada toprakların verimliliği azalmış, kullanılan kimyasallarla toprak ve sular kirlenmiş, tek tip yapay tohumların kullanılması ile biyolojik çeşitlilik azalmış ve buna bağlı birçok tür kaybolmuştur.

Dolayısıyla DB 2003 Raporu doğanın sistematik yıkımına yol açan temel etkenleri sorgulamamakta ve çözüm olarak enerji ve doğal kaynakların etkin kullanımının yanı sıra daha iyi politikalar, yasalar ve kurumlar ile daha fazla büyümeyi sunmaktadır. 140 trilyon dolarlık dünya gayri safi üretimini hedeflerken 2-3 milyar insanın neden hala ciddi bir yoksulluk içinde yaşadığını açıklayamamaktadır. Üretim süreci yerine sonuç veya ürünle ilgilenen kapitalist kalkınma modelleri şimdiye kadar yalnızca yoksulluğu çoğaltmakla kalmamış yukarıda sayılan boyutlarda çevresel sorunlara neden olmuştur.

4. Emperyalizmin yeni demokrasisi: Yönetişim: Raporun pek çok yerinde yönetim adıyla tanımlanan bir yönetim modelinden bahsedilmektedir. İlk olarak 1989'da Dünya Bankası'nın Sahra Altı Afrika ile ilgili bir raporunda "Yönetişim" terimi kullanılmış ve bu raporda yönetişimin çerçevesi kuruluşların uzlaşma durumu, politikaların oluşturulmasında, karar alma ve uygulanması için bir süreç, yönetim içi bilgi akışı, hükümet ve yurttaşlar arasında geniş kapsamlı bağlantı gibi başlıklar halinde çizilmiştir. Bu kavram DB'nin 1992'de "Kalkınma ve Yönetişim" adlı bir raporunda ve sonrasında 1994'te "Yönetişim: Dünya Bankası'nın Deneyimi" adlı yayınında kullanılmaya devam edilmiştir (Woods N,2002).

Bu belgelerde “yönetişim”, siyasal ve sosyo-ekonomik ilişkileri katılımcı, şeffaf ve sorumlu biçimde yönlendiren süreç ve yapılar anlamına gelmektedir. İyi yönetişimin özellikleri: katılım, şeffaflık, sorumluluk, etkinlik, doğruluk, konsensusa dayalılık kavramlarını içermektedir Ancak IMF ve DB'nın bu özelliklerden daha çok katılımcılığı ön plana çıkardığı görülmektedir.

Kapitalizmin, liberal demokrasinin yetersiz kaldığı katılımcılık ve meşruiyet sorununa bir çözüm olarak geliştirildiği öne sürülen yönetişim, dünyanın sömürgeleştirilmesine ilişkin siyasal projelerden biri olarak nitelendirilmektedir. Çünkü klasik demokratik kurumlar küreselleşme koşullarında sermayenin birikim süreçlerinin ihtiyaç duyduğu büyük hızla ulaşabilmesinde, engel haline gelmiştir. Uluslararası tekeller, yeniden paylaşım tabii tutulan dünya pazarında, farklı ulus devletlerin farklı yönetsel iç prosedürleriyle bölünmüş olmasına bağlı karşılaştığı engeller nedeniyle bütün ekonomik, siyasal, hukuksal, kültürel kurumları değiştirmek istemektedir (Sancar N. 2002).

Nitekim DB 2003 raporunun 3. bölümünde sürdürülebilir gelişme için kurumlarda değişimlerinin gerekliliğinden ve kararlarda katılımcılıktan ve görüş birliğinden bahsedilmektedir. “Etkili koordinasyon şu fonksiyonları yapan kurumlar gerektirir:

- Sinyallerin toplanması (bilgi, feedback, gelecekteki sorunların tahmini)
- İlgilerin dengelenmesi (şeffaflık, ses, forumlar)
- Kararlarda görüş birliğinin gerçekleştirilmesi gereklidir.

Şeffaflığın geliştirilmesi, geribildirim, sorumluluk, taahhüt ve ilgilerin görüşülmesi için mekanizmalar kentsel ve kırsal alanlarda başarıyla uygulanmıştır. Bu mekanizmalar kurumları bir gecede değiştirmezler ama değişim için hız kazandırır. Ayrıca kapsayıcılıkta temeldir.”

Yönetişimin aktörler bazındaki üç boyutu ise: devlet, özel sektör ve sivil toplumdur. Yönetişim katılımcı bir formül gibi sunulsa da her katılımcılık demokratik olarak değerlendirilmemelidir. Bu formül, bürokratik karar mekanizmalarına, bürokrasi dışından çeşitli toplumsal kesimleri katsa da önemli olan kimi kattığıdır. Yönetişim formülünde katılım, yalnızca sermaye kesiminin katılımıdır. Özel sektör açık kimliğiyle ortaklardan biridir; ek olarak sivil toplum kuruluşları kimliği ile üçüncü ortağın da içindedir (Güler B.A.2002).

Raporun dördüncü bölümünde de özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve kırsal tarımsal alanlarda yaşayanların geçimlerinin sağlanması için yönetişim önerilmektedir. Böylece bu kesimler yönetişimle kendileri için gerekli çözümleri bulabileceklerdir.

“Taşraya halka yakın organizasyonların dinlenmesi ve hükümet, sivil toplum ve donörlerin (özel sektör) fikirlerinin denenmesi (Yönetişim tarif edilmektedir.)

yoluyla, yaratıcılık, kurumların adaptasyonu, uygun politikalar ve gelişmekte olan ülkelerde bulunan insanların dörtte birini etkileyen sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlar için gerekli olan çalışılabilir çözümler geliştirilebilir.”

Böylece yönetişimle bulunan yaratıcı çözümler sayesinde tarımdan iletişime, ulaşımdan çöpe, sudan enerjiye, inşaat ve müteahhitlik hizmetinden eğlence sektörüne, sağlık hizmetlerinden turizm alanına, spordan kültüre kadar pek çok alan doğrudan özel sektörün müdahale alanına girmiş olacaktır.

Yönetişim küresel, ulusal ve yerel olmak üzere tüm düzeylerde uygulanan bir modeldir. Raporun tanıtıldığı arka kapakta belirtildiği gibi “Dünya Gelişme Raporu 2003, sorunların ve fırsatların nerede ortaya çıktığını, nedenlerini ve sorunların nasıl çözülebileceğini farklı durumlarda (hassas topraklar, tarım alanları ve şehirler) ve farklı ölçeklerde (yerel, ulusal ve küresel) sorgulamaktadır.”

Bu ifadeyle sermayenin müdahale alanını fırsatların ortaya çıktığı her yer ve her ölçekte olacak şekilde genişlettiği anlaşılmaktadır.

Küreselleşme politikalarının bir bileşeni olan desantralizasyonla devletin yönetimdeki rolünün azaltılarak sosyal devlet niteliğinden uzaklaştırılmak istenmektedir. Böylece devlet, yalnızca yerel düzeylerle ve birimler arasında koordinasyonun sağlanması, yatırım ortamının alt yapısının hazırlanması ve güvenliğin sağlanması gibi sınırlı alanlarda faaliyet gösterecektir. DB 2003 raporunda da bu amaca yönelik öneriler yer almaktadır.

“Belediyelerin ve bölgelerin dışına taşan birçok dışsal olaylar nedeniyle devlet sık sık yerel birimler arasındaki görüşmeleri doğrudan ya da dolaylı olarak kolaylaştırır. Ulusal aktörler yerel düzeyde çözülemeyen sorunların çözümlenmesi ve bir çerçeve çizilmesine yardım eder. Yerel aktörlere göre kamu yararının sağlanmasını düzenleme işinde daha iyi bir yere sahiptirler.

Ulusal sorunlar farklı düzeylerde şunların koordinasyonunu gerektirir; kapsamı genişletmek, yatırım ortamı üretmek (makroekonomik esaslara dikkat etmek, yönetişimi güçlendirmek, temel altyapıyı oluşturmak) çevreyi yönetmek (kirliliğin düzenlenmesi ve ormancılık ve balıkçılığa eşlik etmek gibi), doğal kaynakların etkili kullanımı (doğal kaynakların yok edilmesini ve değersizleşmesinden sakınarak) ve çatışmaların önlenmesidir.”

Dünya Bankası raporunda sosyoekonomik kalkınmanın sağlanmasında yer alan faktörler şöyle belirtilmektedir.

“Sosyoekonomik ve kültürel dönüşümlerin birçok sürücüsü vardır. Bunlardan bir kısmı devam etmektedir ve süreklidir (teknolojik yenilikler ve gelir büyümesi gibi), diğerleri bir kereliktir ve geçişeldir (kentsel ve demografik geçiş gibi).”

Raporda tüm dünyada bir demografik dönüşüm yaşandığı belirtilmektedir. Dünya nüfusu gelecek 30 ile 50 yılda 2-3 milyar artacaktır ve bunun % 97'si gelişmekte olan ülkelerde olacaktır. Bu artış beraberinde giderek artan kentleşme olgusunu getirmektedir. Raporda kentleşmeye ilişkin şu saptamalarda bulunulmuştur;

"Kentsel alanlar gelecek 30 yılda belirgin olarak büyüyeceklerdir. Gelişmekte olan ülkelerde ve ekonomik geçiş içinde olan ülkelerde yaşayan kentsel alanda yaşayanların sayısı kırdan kente göç, şehirlerdeki doğal nüfusun artması nedeniyle ikiye katlanacaktır ve yakında bulunan kırsal alanlar kentsel alan olarak yeniden sınıflandırılacaktır. Kentsel alanların büyümesi şehir içinin yoğunlaşması ve gelişmesi olduğu kadar şehirlerin periferinin de fiziksel genişlemesini gerektirecektir."

Asıl dikkati çeken yaklaşım ise kentleşme olgusunun gelişmeyi yaratacak itici bir güç olarak belirtilmesidir. Yukarıda belirtilen boyutlarda oluşan kentleşmeyle yeni yatırım alanlarının doğacağından bahsedilmekte ve bu bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

"Kentsel alanda yaşayacak olan nüfusun payının artması sosyal ve ekonomik değişimi sağlayan temel güçlerden biridir. Nüfusun 2030'a kadar ikiye katlanmasıyla çevresel sonuçları açısından kritik olduğundan şehirlerde yoğun yeni yatırımlara gerek vardır."

Rapora göre 2 milyar insan yönetimi zor olan iki alanda yaşayacaklardır. Bunlar kırsal alanlar ve megaşehirler. Dünyadaki demografik ve kentsel dönüşümü inceleyerek fırsatların nerelerde ortaya çıkacağı konusunda bilgi veren DB raporu böylece sermayenin hedeflerini de göstermektedir.

Sonuç olarak Dünya Bankası'nın 2003 Dünya Kalkınma Raporu; kendi bakış açısıyla dünyanın içinde bulunduğu sosyoekonomik ve çevre durumunu ortaya koymuş, şimdiye kadar elde edilen "başarıların" altını çizerek yeni başarılar için bir yol haritası sunmuştur. Gerçekte dünyada 2.5-3 milyar insanın günde 2 doların altında gelire yaşıyor olması, eşitsizliklerin son 40 yılda ikiye katlanarak 37 kata çıkması, savaşların artması, havanın, suyun ve toprağın kirlenmesi, milyonlarca hektar orman alanlarının kaybolması, balık stokları ve biyoçeşitliliğin azalması anlamına gelen bu "başarıların"

sorumlusu, son 20-30 yılda çığırca tüketimi arttıran, karını artırma için insanı, emeği ve doğayı sorumsuzca sömüren küresel kapitalizmdir. Kapitalist sistem DB gibi kuruluşları aracılığı ile bu başarılarını devam ettirmek için yeni yöntemler bularak eskisinden daha etkin bir küreselleşme sürecini "yol haritası" olarak dayatmaktadır. Üstelik tüm bunları yaparken yoksulluğun yok edilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, katılımcılığın ve şeffaflığın artırılması ve kaliteli bir yaşamın sağlanması gibi argümanlar kullanmaktadır. Tıpkı bu günlerde ABD'nin Irak'a demokrasi ve barış getirmek için savaştığını söylemesi gibi bu argümanlar da sahtedir, içi boşaltılmış kavramlardır. Bu nedenle birer politika aracı olan, bu raporları doğru okumak, aslında bu sistemin doğaya, insana ve sağlığa zararlı olduğunu anlamak ve anlatmak sorumluluğumuz vardır.

KAYNAKLAR

Yılmaz G. (2000) "Kapitalizmin Kaleleri-I: IMF, WB, AB." Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu. İstanbul

Ata S. (2002) "Sürdürülebilir Bir Barbarlığa Doğru mu? Özgürlükçü Bir Topluma Doğru mu?" Sürdürülebilir Kalkınma. Özgür Üniversite Forumu İçinde, s: 46

Çağlayan Ç. (2002) "Savaş ve Çalışanların Sağlığı." Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (11) Temmuz 2002:18-23

Aysu A. (2002). "1980-2002 Türkiye tarımında yapılanma(ma): Tarladan sofraya tarım" Su yayınları İstanbul

Falakoğlu B. (2002) "Doha'dan tarıma bakış ve köylülüğün geleceği." Özgürlük Dünyası Sayı:118

Woods N. (2002) "The challenge of good governance for the IMF and The World Bank themselves." World Development Vol.28 No.5: 823-841

Sancar N. (2002) "Emperyalizmin yeni demokrasisi: yönetim" Özgürlük Dünyası Sayı:120

Güler B.A. (2002) "Tekellerin yeni iktidar formülü." Evrensel gazetesi 05.01.2002